

ҚОРАКЎЛ ҚЎЙЛАРИНИНГ ТИРИК ВАЗНИНИНГ ЙИЛ ФАСЛИГА БОҒЛИКЛИГИ

Р.У. Турганбаев

Самарқанд давлат ветеринария, чорвачилик ва биотехнологиялар
университети Нукус филиали илмий ишлар ва инновациялар бўйича директор
ўринбосари, қишлоқ хўжалиги фанлари доктори, профессор

E-mail: turganbaev19643@mail.ru

А. Избосарова

Қорақалпоғистон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар институти
«Зоотехния ва ветеринария» кафедраси 2-босқич магистранти
Ўзбекистон Республикаси

Аннотация: Ушбу мақолада турли рангдаги катта ёшдаги қоракўл қўйларининг тирик вазни кўрсаткичларининг йил фаслига боғликлиги ва мавсумий ўзгаришлар хусусиятлари келтирилган.

Калит сўзлар: қоракўл қўйлари, йил фасллари, тирик вазни, ўзгариш кўрсаткичлари.

Аннотация: В данной статье приводятся показатели живой массы взрослых каракульских овец разных окрасок в зависимости от сезона года и особенности его изменения.

Ключевое слова: каракульские овцы, год сезона, живая масса, показатели изменение.

Annotation: This article provides indicators of the live weight of adult Karakul sheep of different colors, depending on the season of the year and the peculiarities of its change.

Key words: karakul sheep, year of the season, live weight, indicators of change.

Кириш. Бугунги кунда Қоракўл қўй зоти дунёнинг 50 дан ортиқ мамлакатларида урчитиб, 600 ортиқ турли маҳсулдорлик йўналишидаги қўй зотларининг умумий бош сони 1,25 млрд.ни ташкил этади. Дунё миқёсида қоракўлчилик соҳасида сут маҳсулотларига бўлган талаб ортиб бормоқда.

Шу сабабли қоракўлчилик ривожланган ҳорижий мамлакатларда аҳолининг қоракўлчилик маҳсулотларига бўлган талабини қондириш, айниқса сут маҳсулотларнинг миқдори ва сифати ҳамда селекцион-технологик жараёнларни модернизациялаш бўйича илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда.

Натижада қоракўл қўйларнинг ирсий хусусиятларидан фойдаланиб маҳсулотларни сифат жиҳатдан яхшилаш ва миқдор жиҳатдан кўпайтириш ҳамда ишлаб чиқарилган маҳсулот бирлигига сарф харажатларни камайтиришга эришилмоқда.

Қорақўл қўйларининг турли ранглар кесимида тирик вазни муҳим белгилари бўйича ҳайвонларни танлаш ва саралашнинг самарали усулларини такомиллаштириш ва ҳудуднинг кескин иқлим шароитига чидамли авлодлар етиштириш бугунги куннинг асосий вазифасидир. Шундан келиб чиққан ҳолда танланган мавзу долзарб ҳисобланади.

[2.С.164], [3.С.65-71] Маълумотларида қорақўл қўйларнинг ирсий хусусиятларидан фойдаланиб маҳсулотларни сифат жиҳатдан яхшилаш ва миқдор жиҳатдан кўпайтириш ҳамда ишлаб чиқарилган маҳсулот бирлигига сарф харажатларни камайтиришга эришилмоқда.

Қорақўл қўйларининг турли ранглар кесимида сут маҳсулдорлигига хос бўлган муҳим белгилари бўйича ҳайвонларни танлаш ва саралашнинг самарали усулларини такомиллаштириш ва ҳудуднинг кескин иқлим шароитига чидамли авлодлар етиштириш бугунги куннинг асосий вазифасидир.

Тажриба жойи ва услубияти. Тадқиқотлар Қорақалпоғистон Республикасининг шимолий қизил-қум ҳудудлари бўлган Қораўзак туманининг қорақўлчиликка ихтисослашган “Нуртилек-қораозек” фермер хўжалигида ишлаб чиқилган схема асосида ўтказилди. (тадқиқот схемаси).

Тажриба давомида “Нуртилек-қораозек” фермер хўжалигига тегишли ҳар-хил яйловлардан фойдаланинди. Тажриба қорақўл қўйлари ҳар-хил рангдаги қўйлар бўлиб, уларнинг тирик вазни йил мавсуми бўйича ўрганилди. Қорақўл қўзиларининг тирик вазни янги туғилган пайтида лаборатория тарозисида, ёши каттаргандан сўнг платформали электрон тарозида ўлчаш йўли билан аниқланди. Тажриба давомида олинган маълумотларнинг барчаси [1.С.7-45] биометрик усулда қайта ишланди ва жадвал, диаграмма тариқасида келтирилди.

Қораўзак тумани ҳудуди иқлими. Амударёнинг ўнг соҳилида, паст-баланд текисликда (гектар сатҳидан 60–78м) жойлашган. Шимоли-шарқий ва шимолий қисми Қизилқум чўли билан чегарадош. Шимолдан Тахтакўпир тумани билан, ғарбдан Чимбой туманлари билан жанубдан Элликальа туманлари билан билан чегарадош. Денгиз сатҳидан баландлиги 60-78 метрни ташкил этади. Туман маркази -Қораўзак шаҳри. Қорақалпоғистон Республикаси пойтахти Нукус шаҳридан 110 км масофада жойлашган. Ииқлими кескин континентал. Январнинг ўртача ҳарорати -5,8°C, энг паст ҳарорат -28°C, -35°C, июл ойининг ўртача ҳарорати 28,2°C, энг юқори ҳарорати 44°-48°C. Йиллик ёғин миқдори ўртача 100 мм ни ташкил этади. Тупроқлари шўрхок, қумлоқ, бўз тупроқлардан иборат.

Асосий қисм. Қорақўл қўйларининг тирик вазни, уларнинг маълум даражада соғломлигини, маҳсулдорлигини, конституционал мустаҳкамлигини белгиловчи муҳим омилларнинг бири ҳисобланади.

Ушбу кўрсаткичлар қорақўл қўйларида йил фасллари ва уларнинг физиологик ҳолатига қараб ўзгариб туриши кўпчилик олимлар томонидан ўрганилан. Қорақўл қўйларининг тирик вазнини имкон даражада бир маромда сақлаш, уларнинг маҳсулдорлик, ҳаётчанлик, олинадиган авлодларнинг яхши ўсиши ва ривожланишини таъминлайди [4.С.9-12].

Шундан келиб чиққан ҳолда қўйларни етарли даражадаги тирик вазнда сақлашга асосий эътибор қаратилади.

Тадқиқот ишларини олиб бориш жараёнида турли рангдаги қоракўл қўйларининг тирик вазн кўрсаткичларини ўрганиш борасидаги тадқиқотлар олиб борилди.

Шуни таъкидлаш лозимки, қизил-қум шароитида чўл яйлов озуқабоп ўсимликлар танқислиги ва яйлов ўсимликлар ҳосилдорлиги камлигини ҳисобга олган ҳолда Қорақалпоғистон Республикаси шароитида айниқса қиш ва баҳор мавсумларида қўшимча озиқлантиришни тақоза қилади. Чунки бу даврда қоракўл қўйлари учун талаб қилинадиган озуқа тўйимлилиги етишмаслиги кузатилади. Бундай даврда ҳар-бир бош учун ўртача 200-250 грамм концентрат озуқа ва 0,5 озуқа бирлигига сифатли пичан бериш тавсия қилинади. Бундай ҳолат ҳайвонларнинг иккинчи бўғозлик даврига туғри келиб ҳомиланинг меъёр даражасида ривожланишига замин яратади. Келгусида соғлом авлод олиш имконини беради.

Қоракўл қўйларининг тирик вазни сут маҳсулдорлигини ҳамда ҳаётчанлигини белгиловчи муҳим фойдали-хўжалик белгисидир. Қилизқум шароитида урчитилаётган турли рангга мансуб урғочи қоракўл қўзиларининг тирик вазн динамикаси 1 –жадвалда келтирилган.

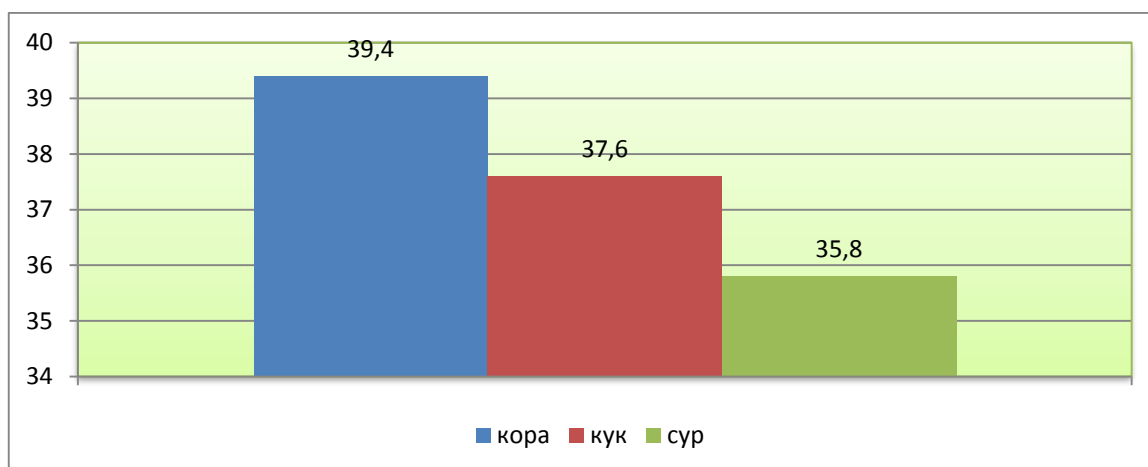
1-жадвал

Турли рангдаги қоракўл қўйларининг тирик вазнининг мавсумий ўзгариши кўрсаткичлари

Турли рангдаги қоракўл қўйлари	n	Йил мавсумлари							
		Баҳор		Ёз		Куз		Қиш	
		$X \pm S_x$	C_v	$X \pm S_x$	C_v	$X \pm S_x$	C_v	$X \pm S_x$	C_v
Қора	35	35,0 $\pm$ 0,45	6,90	37,3 $\pm$ 0,68	8,79	39,4 $\pm$ 0,55	8,01	34,0 $\pm$ 0,45	6,67
Кўк	12	33,4 $\pm$ 0,41	6,43	35,0 $\pm$ 0,61	8,87	37,6 $\pm$ 0,49	7,73	32,0 $\pm$ 0,45	6,73
Сур	27	31,5 $\pm$ 0,42	6,35	33,2 $\pm$ 0,69	11,15	35,8 $\pm$ 0,53	8,98	30,0 $\pm$ 0,45	6,63
ўртача	64								

Жадвал маълумотлари таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, қоракўл қўйларининг тирик вазни йил мавсумига бевосита боғлиқ эканини кўрсатади қора рангда қоракўл қўйларининг тирик вазни барча фаслларда юқори бўлиб энг кўп кўрсаткич (39,4 $\pm$ 0,55) куз ойлаприда қайд этилган. Бу кўрсаткич сур рангдагилада 35,8 $\pm$ 0,53-га тенг бўлган, оралиқ ўринни кўк рангдагиларда 37,6 $\pm$ 0,49га тенгдир. Куз ойларидаги турли рангдаги қоракўл қўйларининг тирик вазни кўрсаткичларини қуйидаги диаграммадан кўриш мумкин.

Куз фаслидаги турли рангдаги қоракўл қўйларининг тирик вазни кўрсаткичларини

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, куз ойларида қоракўл қўйларининг тирик вазни қиш ойлардагига нисбатан 10-13 % кўп бўлиши кузатилади. Бунинг асосий сабабларидан бири озуқа базаси бўлиб ҳисобланади. Озуқа захирасининг ва яйлов ўсимликлар флорасининг камайиши қиш ойларига тўғри келиши натижасида озуқавий танқисликнинг кузатилиши, организм учун етарли микдордаги моддалар етишмаслиги бўлса, иккинчидан ўша даврда ҳомийла учун катта микдорда минерал моддаларга бўлган талаб ошиб боради. Шу боис, қиш ойларида тирик вазнининг кескин камайиш кузатилади. Куз ойларида бўлса яйлов ўсимликлари барқарорлиги туфайли ҳайвон организми учун маълум даражада озуқавий моддалар захираси тўпланади ва уларнинг бевосита тирик вазнига тасир кўрсатади. Шундан келиб чиққан ҳолда, қиш ойларида қўйларнинг тирик вазнини сақлаш мақсадида суткасига бир марта қўшимча озиклантириш тавсия этилади. Бунда озуқа рационидида дағал озуқалардан сифатли беда пичани (ўртача 1-кг) ва бир бош учун камида 250-300 грамм концентрат озуқа тавсия қилинади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Плохинский Н.А, Руководство по биометрии для зоотехников Изд.: «Колос», 1969, 7-45.
2. Турганбаев Р.У. Каракалпаксий породный тип каракульских овец окраска сур. // Монография.- Тошкент, 2012,-Б.164
3. Turganbaev R.U. Length of hair of Astrakhan of Karakalpakstan. // Academics An International Multidisciplinary Research. Journal. India. Kurukshetra. (ISSN: 2249-7137). Vol.7. Issue 9. September 2017. P. 65-71 (Impact Factor: SJIF=5.099).
4. Юсупов С. Ю. – Қоракўл қўй зоти генофондини илмий асосланган ҳолда такомиллаштириш. “Чўл – яйлов чорвачилиги генофондидан экологик жиҳатдан мутаносиб фойдаланиш муаммолари”. Илмий тўплами. Самарқанд 2010, 9-12.